

NÉKÁM KRISZTINA

H. Böll "Die verlorene Ehre der
Katharina Blum" c. elbeszélésének elemzése

1. A dolgozat célja az, hogy bemutassa, miként illeszkedik bele a "Katharina Blum" című elbeszélés a bölli elbeszélő művek sorába. Mint általában az írók többségénél, Böllnél sem teljesen izoláltak az egyes művek, hanem szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Sok esetben hasonló az alaptörténet, bár különböző köntösben jelenik meg.

A továbbiakban röviden ismertetni szeretném, hogy miben áll ez a közös történet. Itt az eddigi Böll-kutatás egyes részeire támaszkodom. A történetben adott egy főszereplő, egy férfi vagy egy nő. Ez a szereplő találkozik egy másikkal, akivel spontán egymásba szeretnek, azonban rögtön a találkozás pillanatában megjelenik egy harmadik figura, aki ellenzi a kapcsolatukat, ill. annak megszakítására törekszik. A főszereplő megy tovább, találkozik egy újabb szereplővel, akivel szintén egymásba szeretnek, de ez a szerelem sem teljesülhet be, mert a külső erő ismét elszakítja őket egymástól. S ez gyakorlatilag végtelen számban ismétlődhet addig, amíg a főszereplő végül találkozik azzal, akivel létrejöhet az örök együttlét. Ahhoz azonban, hogy ez az állandósult helyzet, stabil kapcsolat létrejöhessen, a szereplőknek, de legalább az egyiknek döntően meg kell változnia. Ez a megváltozás általában emblemikus értékek felvételével történik. /Pl. Andress a "Der Zug war pünktlich" című elbeszélés végére ahhoz, hogy Olinával egyesülhessen, s mintegy az állandósult örök együttlétet elérjék, krisztusi tulajdonságokat vesz fel. De már előtte fokozatosan megszabadul bizonyos dolgoktól, amelyek ko-

rábban alapvetően jellemzői voltak /pl. katonai egyenruhájától/. Olina is az angyal értékét kapja, s a végén azután együtt jutnak el az örök életbe a közös halál által. Ezeket az értékeket fokozatosan kapják a szereplők, több előkészítő elem vezet a végkifejlethez. Az utolsó szerető férfi-, vagy nőalak sem véletlenszerűen kerül a főszereplő utjába, hanem felfogható a korábban hasonló szerepet betöltő alakok megismételt, de erősen felfokozott másának. Hordozza azok bizonyos lényeges tulajdonságait. Ez az összekötő kapocs közöttük.

/Pl. "die sanften traurigen Augen" a "Der Zug..." című elbeszélés nőalakjainál/. Magától értetődik, hogy ahhoz, hogy mindez így lejátszódhasson, bizonyos mozgásra van szükség térben is és időben is, s ennek a mozgásnak a korlátai pontosan meghatározhatók, sőt igen fontosak lehetnek egy mű szempontjából.

/Pl. a "Der Zug..." című elbeszélésben az idő szerda és vasárnap hajnal közé határolt, így még egyértelműbbé téve a biblikus vonatkozásokat./ Ha az alaptörténetet tekintjük, látjuk, hogy mindezek mellett több meseelemmel is találkozunk. Már maga a konkrét célnélküliség, vagy nem tőlünk meghatározott célzatú elindulás is emlékeztet a mesék főhősére, aki egyszer a történet elején fogja magát és elindul szerencsét próbálni. Meseelem ezenkívül az ismétlés /ez is biblikus eredetű/ és bizonyos számok használata is. /Pl. Olina a harmadik nő, akibe Andreas beleszeret/. Röviden összefoglalva tehát három pontban állapíthatjuk meg az azonosságokat, amelyek alapján Böllnél alaptörténetről beszélhetünk:

1. A szerelem mindig spontán jön létre a szereplők között.
2. A szétválasztó hatalom már a találkozás pillanatában jelen van.
3. A történet végén létrejön az örök egyesülés.

A "Katharina Blum" esetében egy lényeges eltérés mutatkozik ettől: az állandó kapcsolat ugyanazzal jön létre, akibe Katharina legelőször beleszeretett.

Mielőtt rátérnék a "Katharina Blum" elemzésére, röviden idézni szeretném Bernáth Árpádnak az elbeszélő művek interpre-

tációjára vonatkozó néhány mondatát /Bernáth Árpád: Heinrich Böll, Der Zug war pünktlich c. elbeszélése. In: Helikon Világirodalmi Figyelő 1973.1. szám/: "Az elbeszélő műben ábrázolt eseménysor alapvető tulajdonsága fikatív volta...: az eseménysor minden egyes eleme olyan jelentések hordozójává válhat, amely magából a közvetlen kontextusból nem következik... A jelentésbővülés a különböző alapon szegmentált irodalmi mű elemeinek alapvetően két típust megvalósító ismétlődése révén jön létre. A művön belüli elemek ismétlődésével létrejött jelentésbővülést az elem motivikus funkciójának, a művön kívül értelmezett elemek ismétlődésével létrejött jelentésbővülést az elem emblematis funkciójának neveztük... Az ismétlődés lehet részleges, csak az eseménylefolyás egyes részleteire szorítkozó: így pl. az időbeli és térbeli jellemzőire... Amennyiben cselekménysorok más cselekménysorokkal azonosíthatók, megváltozik a mű cselekményszerkezete is. A cselekményszerkezet egyéb okokból is eltérést mutathat a mindig kronológikus "történettel" szemben. Pl. a cselekmény elbeszélése nem az ábrázolt történet kezdetével kezdődik, vagy az elbeszélő funkció a cselekmény bizonyos pontján átruházódik az egyik, vagy másik szereplőre oly módon, hogy ezáltal a kronológia is megbomlik... Mindez nagy mértékben módosítja az egész történet értelmezését."

2. a. A „Katharina Blum” valódi története időben négy napra korlátozódik: a tulajdonképpeni cselekmény karnevál idején szerdától vasárnapig játszódik. Szerdán este 19.25-kor Katharina Blum /egy 27 éves vizsgázott házvezetőnő/, az elbeszélés főszereplője megjelenik Else Voltersheim /a keresztanyja/ táncmulatságán, majd röviddel megérkezése után megismerkedik Ludwig Göttennel, egy körözött, gyilkossággal vádolt férfival, akivel 19.30-tól 22 óráig együtt táncol, illetve bensőséges kapcsolatba kerül. Ezután Göttén autóján együtt mennek Katharina lakására, ahonnan a férfi csütörtökön 9.30 előtt távozott. Bár a házat rendőri megfigyelés alatt tartották, sikerült Göttennek

Katharina segítségével a ház fűtésvezeték-rendszerén keresztül kijutnia és biztos helyre kerülnie. Katharinát kb. 10.15-kor rendőri őrizetbe veszik, majd megkezdődik a kihallgatása bűnrészesség vádja miatt, mivel feltételezik, hogy Göttent régebb óta ismeri, sőt esetleg cinkostársa is. A kihallgatás 20.40-ig tart. Ezután Katharina Noeding rendőrtisztviselő kíséretében haza megy. Pénteken reggel ismét bekisérik a rendőrségre, ahol újabb kihallgatás következik délig, majd megkérdezik a tanukat és megegyeszer Katharinát. Amíg a többiek kihallgatása folyt, Katharina egy cellában várakozott és beleásta magát a ZEITUNG című ujság előző és aznapi kiadásába /ZEITUNG = ujság, ezenkívül egy jobboldali NSZK napilap nevére utal: die BILDZEITUNG/, amelyben egy bizonyos W. Tötges ujságíró tollából Katharina kihallgatásáról és magáról a lányról felelőtlen, reális alapokat nélkülöző, a lány becsületébe gázoló ujságcikkek jelentek meg, amelyek Katharinát rendkívül megrázták, megrendítették és megfélemlítették. A kihallgatás után E. Woltersheimmel és K. Beitersszel /E. W. barátja/ Katharina a lakására ment, ahonnan pedig E. Woltersheimhez, ahol azután az éjszakát is töltötte. Másnap, szombaton miután a ZEITUNG aznapi számát elolvasta, Kuirba utazott, ahol megnézte kórházban elhunyt édesanyja holttestét. Majd a Café Kloogban találkozott Elsével, Beitersszel és Blornáékkal, akikkel ott töltötte a délutánt látszólag lassanként megnyugodva. Szombat este Blornáéknál /Dr. Hubert Blorna, Katharina munkaadója, jónevű, baloldalinak tartott ügyvéd/ jött össze ugyanez a társaság. Katharinát nem sikerült lebeszélni a másnapi interjuról Tötgesszel, amelyet telefonon ígért meg neki. Az éjszakát ismét Elsénél töltötte. Másnap délelőtt, miután elolvasta a ZEITUNGot amely szintén hemzsegett a rosszindulatu valótlanságoktól, elment az Aranykacsához címzett ujságíróklubba, ahol információt akart gyűjteni Tötgesről, és látni akarta őt, azt a férfit, aki tönkretette az életét. Kb. dél körül indult haza, ahova rövidesen Tötges ujságíró is megérkezett, akit Katharina néhány

perccel ezután lelőtt. A vasárnap délutánt különböző kávézókban és templomokban töltötte, majd taxiba ült és jelentkezett Moeding rendőrfelügyelőnél, akivel közölte, hogy aznap 12.15-kor a lakásán lelőtte W. Tötges ujságíró. Kéri a letartóztatását és közli azt a kivánságát, miszerint ő is ott szeretne lenni, ahol az ő "kedves Ludwigja" van. /"sie möchte gern dort sein, wo auch ihr lieber Ludwig sei". 14. old./

2. b. Az olvasó már a könyv elején megtudja, hogy Katharina meggyilkolja Tötgest, röviddel ezután azonban a Katharináról leírt adatok alapján rájön, hogy Katharina egyáltalán nem az a fajta ember, aki csak úgy lepuffant valakit. Sem természete, sem pedig okossága alapján. Felmerül tehát a kérdés, miért ölte meg Tötgest, illetve miért sajátkezüleg cselekedte ezt a magábanvéve szörnyű és elítélendő tettet. /"Warum eine so kluge und fast kühle Person, wie die Blum, den Mord nicht nur plante, auch ausführte...?" 19. old./

Az elemzés során megpróbálunk fényt deríteni erre a kérdésre, úgy, hogy ezáltal megvilágítsuk azon elemeket is, amelyek alapján kapcsolat jött létre a "Katharina Blum" és az előző Böll-művek között.

3. Katharina a mű történésideje alatt alapvetően megváltozik: míg az elején "klug und fast kühl", addig a végére fokozatosan, külső hatásokra elkeseredetté, megszegyentetté, dühödtté, majd apatikussá válik, hogy azután eljusson az agresszív tétlig. Ezek a fent említett hatások két részre oszthatók. A két csoport azonban nem különül el élesen egymástól, hanem találkozik az elbeszélés elején, illetve végén, mintegy átívelve Katharina megváltozásának történetét.

Az egyik részhez tartoznak a ZEITUNG határokat nem ismerő és nem tisztelő, a korrupció és rosszindulatuság minden szennyétől mocskos, erősen baloldal ellenes cikkei, amelyek a hatalom szolgálatában állnak, illetve annak a hatalomnak a törvényes eszközei, amely Katharina világában negatív előjellel van ellátva, hiszen az az állam, amelyben a sajtószabadság

módot ad értatlan emberk tönkretételére /fizikai és szellemi szempontból egyaránt/, az nem biztos, hogy helyesen értelmezi a szabadság fogalmát. Az az állam, amely nem védi meg minden egyes polgárát a közönséges szenny- és pletykalapok alaptalanul vádló cikkeitől, az nem képviselhet pozitív értéket Katharina világában. Ezek az ujságpéldányok /számszerint négy, csütörtöktől vasárnapig/ alapvetően külső hatások, hadd nevezzük őket indirektnek, vagyis nem közvetlenül Katharina személyéből adódónak. Mert feltehetnénk a kérdést, hogy ha eltekintünk a műtől és általánosságban értelmezzük az esetet, akkor miért pont Katharinát választja célpontjául egy szenzációhajhász, jobboldali propagandalap. Mert ha a kapórajött személy lehet X, akkor ebből következik, hogy Y is és így tovább. A műben természetesen Katharina kitüntetett helyzeténél fogva vonja magára a ZEITUNG figyelmét. Kitüntetett azáltal, hogy olyat tett - a művilág szempontjából teljesen mindegy, hogy miért -, amelyet adott esetben senki más nem tett volna meg, nem tehetett volna meg, mivel egyedül ő volt erre előkészítve. Az eseményeknek a mű világában értelmezett törvényszerűsége szerint Katharina fejlődhetett idáig, egyedül ő alakulhatott így át, hogy egyszerűen egy teljesen ismeretlen férfivel a lakására menjen, s őt, miután kiderül, hogy üldözik, segítse elmenekülni. Ez már törvénybe ütköző cselekedet is. /Blorna nahm die nächste Gelegenheit wahr, Katharina auf die Strafbarkeit ihres Tuns aufmerksam zu machen.", 77. old./ Ez természetesen elég egy ZEITUNG - firkásznak, hogy Katharinát a legvadabb vádakkal beszennyezze. A lényeg azonban itt az, hogy Katharina a ZEITUNG-nak általában, mint ember van kiszolgáltatva.

Az őt befolyásoló hatások másik része nemével van összefüggésben. Itt is kiszolgáltatott /már gyermekora óta/, de nem általában, hanem mint fiatal, egyedülálló nő, akiből különböző férfiak durva zaklatásai és tolakodásai undort és megvetést váltanak ki és ösztönös védekezésre készítetik. Az események szempontjából döntő jelentőségű a kétféle hatás érintke-

zési pontja. Ugyanis feltehető, hogy motívikus ismétlődésről van szó, ami a jelen esetben is kapcsolatteremtő eszköz lehet két időrendben ábrázolt eseményrészlet között. Feltehetően Beizmenne felügyelő első kérdése Katharina lakásán rendkívül durva és vulgáris módon arra irányult, hogy kialakult-e szexuális kapcsolat Katharina és Ludwig között. /lásd: 26. old./ Ezt Beizmenne nemcsak mint szennyos fantáziájú férfi kérdezi, hanem mint rendőrfelügyelő, tehát az államhatalom rendfenntartó erőinek hivatalos képviselője. Az elbeszélés végén pedig Tötges ugyanerre utal, de már nem kérdés formájában, hanem határozott javaslattal áll elő. /"...ich schlage vor, dass wir jetzt erst einmal bumsen.", 175.o./ S Tötges sem mint egyszerű férfi javasolja ezt a csinos és valószínűleg vonzó Katharinának, hanem éppen mint az interjura megjelent riporter a ZEITUNG részéről, ő, aki Katharináról azokat a durva, vádló és igaztalan cikkeket írta. S hogy mindkét kérdés, illetve kijelentés mennyire fontos, mondhatnánk központi jelentőségű a mű szempontjából, az az adott szövegrészekkel bizonyítható. Ugyanis Beizmennének ez a kérdése jelenti Katharina megkeseredésének kezdetét, mondja Blorna, ő, aki a feleségével együtt Katharinát minden szexualitással kapcsolatos dologban érzékenynek, sőt majdnem prűdnek tartja. /"...hier und nirgendwo anders der Beginn von Katharinas Verbitterung, Beschämung und Wut gelegen haben könnte", 26.old./ A történet végén pedig Tötgesnek pont ez a hasonló kijelentése hozza ki Katharinát a sodrából. Az eddigi elkeseredés, szégyenkezés, közönyösség, apatikusság egyszerre dühbe csap át, s ennek a gyors pszichikus folyamatnak az eredményeként jut el az agresszióig s lövi le Tötgest. Érdemes, sőt fontos Katharina két reakcióját is összehasonlítani: míg Beizmenne kérdésére - bár elpirul, sőt elvörösödik, s itt újabb motívumról van szó, ugyanis gyermekkori pirulásainak az oka kapcsolatba hozható későbbi szégyenkezéseivel - mégis szinte büszke, győzedelmes hangon válaszol. /"...woraufhin Katharina sowohl rot gewordens

sein wie in stolzem Triumph gesagt haben soll: Nein ich würde es nicht so nennen.", 26. old./ Tötges kijelentésére azonban egy szót sem szól, /csak egy flegma gondolat villan át az agyán/ hanem rögtön a pisztolyához kap és meghuzza a ravaszt. Ezután világos tehát, hogy itt is egy motivikus ismétlésről van szó. Így szövegszerűen bizonyítható a cselekménytörténet belső koherenciája, összefüggése és logikája.

Ezen két szövegrész között találunk még egyéb utalást is, amely az első durva, obszcén kérdéstől az utolsó ajánlatig vezet. A péntek esti telefonálóról van szó, aki már egyértelműen félelmet ébresztett Katharinában. /"Ja, es sei dieser Anruf gewesen, warum sie noch in der Nacht zu Else gekommen sei. Sie habe Angst, sogar Angst vor dem Telefon...", 98.old./ Tulajdonképpen ez is a Tötges féle ajánlat előelemeként funkcionál, de míg itt félelem, addig ott már agresszió a reakció.

Mindezekből merülhet fel a következő kérdés, hogy miként jött létre ilyen rövid idő alatt ennyire bensőséges kapcsolat Katharina és Ludwig között. Hogyan magyarázható az a hirtelen változás, aminek végbe kellett menni Katharinában, hiszen őt mindenki "kényeskedőnek", "prüdnék", ismeri, sőt még az "apáca" csufnév is ráragadt. Ő, aki azért vált el a férjétől, mert az tolakodóvá vált? Valóban Katharina inkább visszahuzódott a férfiktől, mintsem hogy kihívóan viselkedett volna. Éppen ezért ez a hirtelen fordulat szinte megalapozatlannak, érthetetlennek tűnik. Azonban, ha bevonjuk vizsgálatainkba Böll korábbi műveit, akkor kell, hogy Göttennek legyenek előalakjai. Mivel mint első égből pottyant szerelmes sem a fiktív történetbe, főként pedig Katharina világába nem illik bele, azaz magyarázhatatlanná válik. Egy irodalmi műben pedig, ha az ösztönösség mellett a tudatosságot feltételezzük, akkor szükségszerű, hogy Götten felbukkanásának is legyen magyarázható oka, indoka, legalábbis Katharina világában. A probléma azonban az, hogy Katharina Götten előtt egy férfibe sem volt szerelmes. Nem találunk nála olyan előalakokat, mint pl. Erhard vagy Heinrich Léninél a "Gruppenbild mit Dame" című regényben, vagy a francia és a dortmundi lány a "Der Zug war pünktlich" című elbeszélé-

lésben. Ezekhez az előalakokhoz Lénit és Andreast is erős érzelmi szálak fűzték. Bár Katharinánál nem találunk ilyet, mégis azt kell mondanunk, hogy Götten nem lép előkészítetlenül a történetbe. Inkább nagyon is érthetővé válik a megjelenése, ha ezt Katharina világából szemléljük: Götten az a figura, akire Katharina várt, akinek jönnie kellett. /"Mein Gott, er war es eben, der da kommen soll, und ich hätte ihn geheiratet und Kinder mit ihm gahabt - und wenn ich hätte warten müssen, jahrelang, bis er aus dem Kittchen wieder raus war.", 77. old./ Katharina kihallgatása során /az elbeszélő funkció itt ily módon a főszereplőre ruházódott át/ megismerkedünk életével s különböző olyan élményeivel, amelyek mély nyomot hagytak benne. Kiderül, hogy a férfiak zöme, akivel Katharinának valamilyen kapcsolata volt, egyértelműen negatív élményként él benne. Még lánykorában egyik munkaadója, Dr. Kluthen már tola kodo d volt vele, majd később elvált asszonyként azok a férfiak kellemetlenkedtek neki, akik alkalmanként egy-egy összejövete len Blornáéknál táncoltak vele, vagy - amíg nem volt saját autója - onnan haza vitték. Ezek a figurák azonban nem kiemelkedő jelentőségűek. Götten egyértelműen két előző szereplőhöz kapcsolódik, ezek viszont hamis előalakok, mert Katharina egyiküket sem szerette. Az egyik W. Brettloh /textilmunkás, Katharina volt férje/, a másik pedig Alois Sträubleder /iparmágnás és tudós/, a "Herrenbesuch". Ami összeköti őket, az az, hogy Katharina egyértelműen undort érez mindkettőjük iránt, s ráadásul ők még tola kodo ak is voltak. /"Schon nach einem halben Jahr empfand ich unüberwindliche Abneigung gegen meinen Mann. Näheres möchte ich dazu nicht sagen... und einer der Gründe, warum sie sich von ihrem Mann getrennt habe, hänge damit zusammen; der sei eben nie zärtlich, sondern immer zudringlich gewesen./31. old./; Nun er habe natürlich versucht, zudringlich zu werden...", 140. old./ Katharina egyik férfitől sem kapta meg azt a gyöngédséget, amelyet ő is viszono zni tudott volna. Ludwig Götten

viszont úgy közeledett Katharinához, hogy semmiféle ellenkezést sem váltott ki belőle, hanem éppen olyan férfi volt, akihez ő egyszerre vonzódni kezdett. Katharina tehát elérkezett a mű szempontjából legfontosabb ponthoz /minthogy ez a bölli elbeszélőművekben általában közös/, találkozott azzal, akit megszeretett feltétel nélkül, hisz azon a szándékán, hogy örökké vele legyen, nem változtatott akkor sem, amikor megtudta, hogy Götten bünöző. /"...und wenn ich hätte warten müssen, jahrelang, bis er aus dem Kittchen raus war", 77. old./ S Götten az első és tuolsó pozitív előjellel ellátott férfi Katharina világában. Götten is a telefonbeszélgetés alkalmával egyértelműen pozitívan nyilatkozik Katharinát illetően, számára is Katharina az, akivel együtt akar élni. Biztosítja az asszonyt arról, hogy egy napon el fog érte jönni. /"...dass er sie sehr gern habe, und eines Tages - wann, das wisse er noch nicht, es könnte Monate, aber auch ein Jahr oder zwei dauern werde er sie holen, wohin, das wisse er noch nicht", 75. old./ Szóval mindketten kölcsönös gyengédséget tanúsítottak egymás iránt, s ez először fordult elő Katharina életében. /"Ich empfand gresse Zärtlichkeit für ihn und er für mich", 71. old./

Götten megjelenése és szerepe tehát egyrészt a pszichológiai oldalról szemlélve érthető meg, másrészt pedig a bölli elbeszélő művek közös, sajátos strukturája alapján interpretálható. Itt ő az, akivel a főszereplőnek, jelen esetben Katharinának, élete útján találkoznia kell. Vele valósulhat meg a konstans kapcsolat. Mint fent említettük, ehhez a bölli struktúra értelmében alapvetően meg kell változnia a szereplőknek, de legalább az egyiknek. S míg ez a változás a "Der Zug..." című elbeszélésben bibliai eredetű emblematikus értékek felvételével történik addig itt a "Katharina Blum"-ban az emblémák szerepét átveszi egy csélekményelem. Hiszen mivel Götten börtönbe csukják, kettejük tartós együttléte csak akkor jöhet létre, ha Katharina lelő valakit, ami által ő is a börtön

tönbe kerül, tehát oda, ahol az ő kedves Ludwigja van. Természetesen - mint láttuk - az sem önkényes, hogy éppen Tötgest lövi le. Emiatt egyáltalán nem szomorú, megbánni sem tudja tettét, sőt inkább boldoggá teszi a tudat, hogy Ludwighoz hasonló helyzetbe kerül, s "háborítatlanul a jövőbe tekint."

Götten a történet során végig nem változik, ő bűnös marad. Az egyensúly azonban nem bomlik fel azért, hogy Katharina is hozzá hasonlóvá válik. Bűnössé tulajdonképpen: a gyilkosság által. Ez élesen elüt a többi Böll műtől, ahol a változás elsődlegesen biblikus emblémák segítségével megy végbe. A "Katharina Blum" inkább világi beállítottságú, ilyen értelemben tehát inkább profán, mint vallásos. Tudjuk, hogy Katharina nem tagja az egyháznak. Önszántából lépett ki onnan. Édesanyja holttesténél sem imádkozik, miért is tenné, ha nem hisz benne. Miután lelőtte Tötgest, akkor sem valamiféle megbánásból ment a templomba, hanem mert karnevál idején szerinte ez az egyetlen csendes, nyugodt hely. /"Dann bin ich aus der Kirche raus und ins nächstbeste Kino, und wieder raus aus dem Kino, und wieder in eine Kirche, weil das an diesem Karnevalssonntag der einzige Ort war, wo man ein bisschen Ruhe fand.", 177. old./ Bár gyermekkorában éppen is az egyház egy képviselője, a pap nevezte őt -"rötliches Kathrinchennek", amitől ő aztán tényleg elvörösödött, mint általában a legtöbb gyerek, akit a többi előtt bizonyos formában megszégyenítenek.

Történetünk ideje is meghatározott: karnevál van. Világi ünnep, amikor az emberek esznek-isznak, élvezik a földi örömeiket. Ebben a környezetben nem lenne adekvát, ha Katharina mint valamiféle angyal röppenne be Ludwig börtönébe. Ugyanis ez a szövegben megalapozatlan lenne. Megállapítottuk, hogy a götteni előalakok hamisak, tehát nem értelmezhetők úgy, mint pl. a francia vagy a dortmundi lány. Azonban nemcsak ekvivalenciák, hanem opozíciók alapján is lehet párhuzamot vonni a korábbi Böll - művek és ezen elbeszélés között.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a szereplőele-

mek és körülmények megfelelnek a bölli strukturának, de nem mindig azonos előjellel szerepelnek, mint az említett művekben. Itt, mint ezt az előzőekben részletesen kifejtettük, egy-egy szereplő esetenként úgy illeszthető a bölli elbeszélő strukturába, hogy alapvetően rendelkezik azokkal a tulajdonságokkal, amelyek szükségesek ahhoz, hogy strukturaelemnek legyenek tekinthetők, csak éppen negatív előjelet kapnak, ha tetszik fordított képmások. Vagy adott esetben - megfelelő szöveggörnyezet "biztosítása" mellett - bizonyos cselekményelem /-ek/ is felvehet /-nek/ olyan jelentést, amelyet másutt az emblémák kapnak meg. Ennek adekvátan változnak, módosulnak a környezetjellemzők is. E mű esetében pl. világira.

A fent megállapítottak alapján megfogalmazhatjuk tehát, hogy a "Katharina Blum" című elbeszélésben sajátos módon, de érvényesülnek a bölli elbeszélő művek strukturájának alapvető törvényszerűségei.

Itt most le kellett mondani a mű mellékszálainak, mellék-motívumainak feldolgozásáról és azoknak a főszállal való párhuzambaállításáról. Ezenkívül nagyon fontos lenne az elbeszélés külső történetének az elemzése, ugyanis a "Katharina Blum"-ban tükröződnek az 1974-es nyugat-német politikai és társadalmi élet egyes eseményei. Számunkra nem lehet mindegy, hogy hogyan reagál Heinrich Böll, mint író, társadalmának aktuális jelenségeire. Mindezek kifejtése azonban tulmutat e dolgozat keretein, s talán egy bővített változatban fogalmazódhat majd meg.

Jegyzetek:

Dolgozatomban H. Böll műveinek következő kiadására hivatkoztam:

- Drei Tage im März /Juli 1975/ Henrich Böll /Christian Linder: Ein Gespräch, Köln: Kiepenheuer und Witsch, 1975.

Munkám során az alábbi szakirodalmi anyagot használtam:

- Der Schriftsteller Heinrich Böll. Ein biographisch-bibliographischer Abriss. Deutscher Taschenbuch Verlag 3. Auflage 1972.
- BERNÁTH Árpád: Az alakok motivikus funkciója Henrich Böll regényeiben. Doktori értekezés, Szeged 1967.
- Die subversive Madonna. Ein Schlüssel zum Werk Heinrich Bölls. Hrsg. m. Vorw. von Renate MATTHAEI, Köln: Kiepenheuer und Witsch 1975.
- NAGELE, Rainer: Heinrich Böll. Einführung in das Werk u. in die Forschung. Frankfurt/M.: Athenäum Fischer Taschenbuch Verl. 1976.
- In Sachen Böll. Hrsg. Marcel REICH-RANICKI, Köln-Berlin 1968.